

מלחמות במאה ה־21

סא"ל (בדימוס) ד"ר דוד דורן
 לשעבר קצין קשר. מומחה באסלאם
 רדיקלי, עמית מחקר ב־ICT הרצליה

מבוא

כל המלחמות במאה ה־21 הן פוסט־מודרניות, אם כי אין חשיבות למונח עצמו, פוסט־מודרניזם, כמו להיגיון העומד מאחוריו.² המלחמה המודרנית, הן בין מדינתית והן בין צבאות סדורים, נראית כבלתי אפשרית כיום מפני שמלחמות מודרניות מגייסות את משאבי המדינה לשם השגת הכרעה וניצחון מוחלט על האויב, כפי שתואר וניסח זאת ניקולו מקיאוולי בחיבורו "הנסיך" לפני חמש מאות שנה.³ בעבר התאפיינו המלחמות בהיותן טוטליות (כמו מלחמת־העולם הראשונה ומלחמת־העולם השנייה בהן גייסו המדינות המעורבות את האזרחים, את הכלכלה, את התעשייה ואת משאבי המדינה למלחמה). כיום, נדמה שאין עוד מקום למלחמה טוטלית.

למלחמות בנות זמננו יש מאפיינים פוסט־מודרניים, שהבולטים בהם הנם:

1. המלחמה כוללת בו־זמן רמות לחימה שונות.
2. שני הצדדים מסתמכים על טכנולוגיות חדשות, לעתים שונות לחלוטין.
3. ללוחמת המידע ולמידע, יש מקום מרכזי באסטרטגיה ובטקטיקה של שני הצדדים.
4. בשני המחנות יש אשליה שניתן לקיים שליטה על מהלכי המלחמה.
5. במלחמות הפוסט־מודרניות קיימים על־פי רוב המרכיבים שלהן: ההצדקה העיקרית ליציאה למלחמה היא השגת שלום וביטחון או הרתעה.
6. טשטוש גבולות המלחמה והלחימה. מלחמות כבר אינן מתרחשות אך ורק בין אויבים, המתייצבים זה מול זה משני צדיו של קו גבול או של קו חזית.
7. היווצרותה של החזית האזרחית. האזרחים, באשר הם, נמצאים בסיכון גבוה יותר מאשר הלוחמים בשדה הקרב.
8. רוב הלוחמים הם חלק ממערכות, המשלבות באופן בלתי נפרד טכנולוגיה ובני אנוש, כלומר, מערכות קיבורגיות (cyborg).
9. קיימים סוגים שונים של לוחמה ולוחמים במקביל.
10. שדה הקרב הוא מרחב, הכולל את החזית הפנימית ואת תקשורת ההמונים הגלובלית הזמינה לכול.
11. הפוליטיקה נעשית צבאית.
12. המלחמה מחלחלת עמוק לתרבות הכללית, ומעוררת שיח חברתי חדש.
13. תופעת הדה־לגיטימציה. מדובר בחזית לחימה חדשה (law of fare), דהיינו, לחימה באמצעים משפטיים.

נכון יעשה צה"ל אם
יתכנן את מהלכיו
להכרעה צבאית של
יריביו ולא להשגת
לגיטימציה בין לאומית

פוסט־מודרניות

21 מקרה מלחמת לבנון השנייה

כוח צה"ל במלחמת לבנון השנייה. מלחמת לבנון השנייה היא מלחמה פוסט־מודרנית, שהתאפיינה בלחימת צבא סדיר, עתיר טכנולוגיה ויכולת אנושית, מול ארגון תת־מדינתי, היברידי, הפועל בדרכי טרור וגרילה

במלחמה שהתרחשה בין יוגוסלביה לבין נאט"ו, בראשות ארצות־הברית במבצע "כוח מאוחד" בקוסובו, שנערך בין ה־24 במרס ל־10 במאי 1999.⁴ זו הייתה הפעם הראשונה בהיסטוריה שמלחמה הוכרעה על־ידי תמרון אש מן האוויר, ללא שימוש בלחימה קרקעית ויצירת מגע ישיר עם האויב.

לידתה של פרדיגמה חדשה

הפרדיגמה של מלחמה המנוהלת מרחוק, תוך־כדי שימוש בטכנולוגיית עילית, התפתחה במערב מאז שנות השמונים של המאה ה־20.⁵ בעולם חלה התפתחות מואצת של תעשיית ההיי־טק, המחשבים והתקשורת האלחוטית. זאת לצד שיפור ביכולות

14. נוכחות אזרחים בלתי מעורבים בזירת הלחימה והקושי להבחין ביניהם.

מן הדברים האמורים לעיל ניתן לומר בוודאות גבוהה, כי מלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 הייתה מלחמה פוסט־מודרנית. המלחמה התאפיינה בלחימה של צבא סדיר, עתיר טכנולוגיה ויכולת אנושית - צה"ל - מול ארגון תת־מדינתי, היברידי, שפעל בדרכי טרור וגרילה - חזבאללה. במאמר הזה אנתח את מלחמת לבנון השנייה ב־2006, בראי השיח הפוסט־מודרני.

מלחמת לבנון השנייה ב־2006, התקבעה בתודעה הלאומית הישראלית ובקרב המומחים כבישולן צבאי קולוסלי. את שורשי בישולו של צה"ל במלחמת לבנון השנייה ב־2006, ניתן לאתר

▶ הפו"ש (פיקוד ושליטה), הסימון וההכוונה מרחוק באמצעי ליידר, הדיוק, הליווינות וכדומה. השיפורים הטכנולוגיים הניכרים באמצעים הללו סייעו באופן ישיר לפיתוח טכנולוגיות צבאיות בהתאמה. הטמעתן של הטכנולוגיות האלה ויישומן בצבאות המערב, על חשבון פרמטרים מסורתיים בצבאות היבשה (חי"ר ושריון בעיקר), עיקרו באופן רציני את היכולות המבצעיות של כוחות היבשה.

ההישגים של ברית נאט"ו מול הסרבנות העיקשת של הסרבים, באו בסופו של דבר לידי ביטוי ביכולת להכריע מדינה רק באמצעות פגיעה מדויקת וכירורגית בתשתיות ובמטרות דור תכליתיות (צבאיות ואזרחיות) חיוניות המשבשות את היכולת לנהל את המדינה ולשלוט בה, ובכך להשפיע על קבלת ההחלטות של האויב. זו הייתה הפעם הראשונה שהפנטזיה של הכרעה מלחמתית של האויב בשימוש באש-מִנְגָד (Off fire-Stand), הפכה למציאות פוליטית ומדינית שהתגשמה. הגשמת הרעיון הזה - ניצחון צבאי על מדינה ללא נפגעים לכוחות התוקפים ומיקוד הפגיעה במטרות - הצית את הדמיון של הוגי הדעות ומפתחי תורות הלחימה במערב, של מפקדי הצבאות ושל המדינאים.

הפנטזיה של הכרעה מלחמתית של האויב בשימוש באש-מִנְגָד, התקיימה עוד במלחמת העולם השנייה. ההפצה המסיבית של הלופטוואפה הגרמני על ערי בריטניה, נועדה להשיג את אותו אפקט - הכנעת המדינה ללא חדירה אליה וכיבושה הפיזי. אולם, תמיד עד מלחמת קוסובו ב-1999, היה ברור למעצבי תורת הלחימה כי לאחר מכת האש המכריעה - קטלנית ככל שתהיה - חייב להתקיים מהלך תמרון קרקעי משלים של כיבוש פיזי (Boots on the Ground).

הכתישה האווירית, העוצמתית והמדויקת, נועדה רק לפגוע במורל, להחליש את עוצמת ההתנגדות, ליצור הלם ומורא, להשמיד את היכולת הפיזית של האויב באמצעות פגיעה במרכזי הכובד שלו, ואולם לעולם לא להביא לידי הכרעה צבאית. תורת הלחימה המודרנית החזיקה באקסיומה - תמרון האש הוא רק כלי מסייע למתקפה קרקעית, שחייבת להחזיק בשטח באופן פיזי.

מהאקסיומה נגזר, כי לוחמה מודרנית היא כזו שמזהה את מושג ההכרעה הצבאית עם שני היבטים מרכזיים: כיבוש פיזי של שטח; השמדת הכוח הצבאי של האויב או לכל הפחות השמדת יכולת הלחימה שלו על-ידי כיתור (כמו במקרה של הארמיה השלישית במלחמת יום הכיפורים ב-1973).

לפיכך, לוחמה מודרנית חייבת להעמיד במרכז המאמץ המלחמתי את כוחות היבשה ובעיקר את השריון ואת כוחות החי"ר. יתר הכוחות - חשובים ויקרים ככל שיהיו - מהווים כוחות מסייעים ותומכי לחימה.

הפרדיגמה הפוסט-מודרנית מבקשת ליצור הכרעה צבאית על-ידי מודל אחר, הפוך, החותר להכרעה לא על-ידי כיבוש פיזי של השטח, אלא באמצעות שימוש במנופים עקיפים. הפעלת האש היא ליבת העניין; כיבוש פיזי של שטח הוא נטל. לצדה הפעלת לוחמת מידע אפקטיבית, שבאמצעותה ניתן יהיה להכריע ללא

קרב באמצעות יצירת מצב, שבו יקרו התשתיות האזרחיות והצבאיות של האויב בלי להפעיל בכלל כוחות צבא.

על-פי הפרדיגמה הפוסט-מודרנית, ניתן להגיע להכרעה צבאית על-ידי הפעלת אש מדויקת מן האוויר שלה יש שלוש מטרות מרכזיות:

1. פגיעה בתשתיות אזרחיות וכלכליות חיוניות והריסתן: גשרים, כבישים ראשיים, תחנות חשמל, שדות תעופה, בתי זיקוק, מאגרי דלק, נמלים וכדומה.

2. פגיעה בסמלי שלטון, בין היתר, בבנייני ממשלה, בתחנות שידור ממלכתיות, בארמון נשיאות.

3. פגיעה במרכזי עצבים צבאיים: בנייני מודיעין, רשתות תקשורת צבאיות, שדות תעופה, נמלים צבאיים, יחידות עליות, בונקרים של רמות הפיקוד השונות, מכמים, יחידות נ"מ, אתרי אחסון אמל"ח ותחמושת וכדומה.

הרעיון המרכזי במודל: החתירה להשמדה או לכיבוש פיזי של צבא האויב והכרעתו הם בלתי אפשריים. המחירים הכלכליים, האבדות והנפגעים, הם בלתי נסבלים עבור שני הצדדים. הטיעון המוביל הוא: פגיעה מדויקת וכירורגית במרכזי העצבים של האויב - מספיקה כדי לשחק אותו ולהכריעו.

מנקודת המבט הזו, ניצחון נאט"ו על סרביה שבראשה עמד סלובודן מילושביץ', שליט תקיף ועיקש, אישש את התפישה שקרמה עור וגידים במערב, ששאפה להכריע מלחמות באמצעות ניצול העליונות הטכנולוגית מחד גיסא, ולהפחית באופן משמעותי את מספר ההרוגים והנפגעים מאידך גיסא. בגישה הזאת קברניטי הצבא והמדינה קונים לגיטימציה מבית ולגיטימציה בין-לאומית לפעולה הצבאית, שכן הסיכוי לנפגעים נמוך ולעתים לא קיים כלל. ראוי

לציין, כי הלקחים של מלחמת וייטנאם ומחיריה הגבוהים, טבועים עמוק בקרב מקבלי ההחלטות הפוליטיים והצבאיים בארצות-הברית.

התפישה הזאת הובילה טרנספורמציה עמוקה בבניין הכוח של הצבא האמריקני, והשפיעה על הדוקטרינה הצבאית. השינויים וההצלחה בלחימה בקוסובו, הקרינו באופן ישיר על תפיסת הלחימה ובניין הכוח של צה"ל.

הפרדיגמה החדשה והשפעתה על צה"ל

במלחמת לבנון השנייה, פעל לראשונה צה"ל באופן הנגזר מתוך תפיסת הפעלה חדשנית, שאושרה רק באפריל 2006. התפישה, שטרם הספיקה לחלחל לכל דרגי הפיקוד והלחימה ולמערך המילואים ולהיטמע בצה"ל.⁶ התפישה המבצעית החדשה נשענת, על הנחות יסוד של איכות טכנולוגית ועליונות אווירית שבכוחן להכריע את האויב.⁷ בהתאם לכך נגזר, כי יש לשנות את המבנה הארגוני של צה"ל ומכאן את הדוקטרינה שלו ולשים דגש, על חשבון התמרון הקרקעי, על כוח האש של מערכות החמ"מ (חימוש מונחה מדויק) ולעל הכוח האווירי.⁸

בהיבט הזה, תפיסת ההפעלה החדשה של צה"ל מייחסת משמעות שונה למרכיב השטח. השינויים בסביבה האסטרטגית מגבילים את הלגיטימיות של כיבוש שטח והחזקתו - כפי שנהג

הפרדיגמה של מלחמה המנוהלת מרחוק, תוך כדי שימוש בטכנולוגיות עליות, התפתחה במערב מאז שנות השמונים של המאה ה-20

תוצאות הפצצות גרמניה בבריטניה במלחמת העולם השנייה. הפנטזיה של הכרעה מלחמתית של האויב בשימוש באש מנגד, התקיימה עוד בתקופת מלחמת העולם השנייה

היא עניין של תודעה. כוח אווירי משפיע באופן משמעותי על תודעת האויב¹⁰. במסגרת התפישה הזאת וסדר העדיפויות החדש, התחזק מעמדן של יחידות עילית שאומנו ויועדו לסייע לכוחות התוקפים מרחוק או מהאוויר על יד חדירה לעומק שטחי האויב לסימון מטרות, טיווח, לאיסוף מל"מ (מודיעין למבצע) ולחיסולים ממוקדים. התפישה החדשה הביזורית, ראתה את מבנה היחידות הללו כיחידות ורסטיליות קטנות, עתירי טכנולוגיה המסתברנות עם העליונות הטכנולוגית של יחידות האש מנגד ומהאוויר.

השפעת מלחמת עיראק 2003

מלחמת עיראק ב-2003 – "מבצע חופש לעיראק" – איששה את תפיסת הלחימה החדשה שראשיתה במלחמת המפרץ ב-1991, במלחמה הזאת נעשה שילוב מוצלח בין טכנולוגיה עילית, כשלב מכין ומרכז, לבין תמרון קרקעי נרחב בהמשך להשגת ההכרעה הצבאית. מזכיר ההגנה האמריקני, דונלד רמספלד, השית תוכנית קיצוצים דרקונית בשנים שלפני המלחמה. משאבים שיועדו לכוחות היבשה המסורתיים – הופנו לסגנון לחימה דל כוחות יבשה ועתיר טכנולוגיה, המסתמך על ניהול

לוחמה מודרנית היא כזו שמזהה את מושג ההכרעה הצבאית עם שני היבטים מרכזיים: כיבוש פיזי של שטח; השמדת הכוח הצבאי של האויב או לכל הפחות השמדת יכולת הלחימה שלו

צה"ל במלחמותיו הקודמות לצורך ניהול משא-ומתן, וכנגזרת מהחשיבה הצבאית הקלסית ומתורת הביטחון הלאומי של ישראל שגרסה כי יש להעתיק את הלחימה לשטח האויב.⁹ תפיסת ההפעלה החדשה ראתה בכיבוש שטח נטל, שכן אחזקתו בכוחות צבא גדולים משרתת את האויב ומסבכת את הכוחות השוהים בו בלוחמת גרילה רבת נפגעים, ומחייבת את צה"ל לעסוק בניהול אוכלוסייה אזרחית עוינת.

בתורת הקרב החדשה תועדפו תקציבית הפרמטרים לחיל האוויר, למודיעין וליחידות טכנולוגיות אחרות על חשבון צבא היבשה, החי"ר, השריון ומערך המילואים, שהפכו בבת אחת לסרח עודף מגושם, שניתן לקצץ בו ולהפנות את המשאבים לטכנולוגיה כמכפיל כוח. הרמטכ"ל, רא"ל דני חלוץ, הוביל קו

ברור לטובת חיל האוויר והטכנולוגיה – קו שאותו ביטא כבר בהיותו מפקד חיל האוויר. במסגרת תפקידו אמר חלוץ בהרצאה שנשא במכללה לביטחון לאומי: "לא מפעילים כוח יבשתי כל עוד יש חלופה ראויה. [...] זה מחייב אותנו להתנתק מכמה הנחות אנברוניסטיות: קודם כל, שניצחון שווה טריטוריה. ניצחון משמעו השגת התכלית האסטרטגית ולא בהכרח טריטוריה. [...] הכרעה

החברה האזרחית, הפועלים למיתון השימוש באלומות ולמניעת הסלמתה; צבא שמעצב את פעילותו ברוח דיני המלחמה הבינלאומיים; צבא שמושגים כגון דימוי ניצחון, עיצוב תודעה, לוחמה פסיכולוגית וניצחון וירטואלי, חשובים בעבורו הרבה יותר מהכרעה ממשית בשדה הקרב".¹²

המינוי של רא"ל דני חלוץ לרמטכ"ל, היה ציון דרך מרכזי בנתיב הארוך של יישום לקחי מלחמת עיראק 2003, שבה הכריעו חילות האוויר של ארצות-הברית את צבא היבשה של עיראק. מכאן, על-פי הרוח החדשה הנושבת, תפקידו המרכזי של מפקד חיל האוויר היה להתאים את צה"ל - הן מבחינת בניין הכוח והן מבחינת תפיסת ההפעלה - למודל החדש של הצבא האמריקני.

היישום של הפרדיגמה החדשה בצה"ל

היישום של הפרדיגמה החדשה בצה"ל החל ביישום השינויים הללו כבר בשנות ה-2000, עוד לפני מינויו של חלוץ כרמטכ"ל כבר בשנות ה-2000. תחת פיקודם של רא"ל שאול מופז ורא"ל בוגי יעלון, החל צה"ל להטמיע תורת לחימה חדשה שעוצבה במל"ם (המכון לחקר תורת המערכה שפעל בין השנים 1996-2006) - תפיסת הפעלה היונקת ממורשת הלחימה האמריקנית והחשיבה הפוסט-מודרנית. במבצע "חומת מגן" נראו ניצניה הראשונים של ההשפעה מהחשיבה הפוסט-מודרנית, בכל הנוגע לאופן הפעלת הכוחות בשכם ובג'נין. המושג צריבה תודעתית שקיף את הלך הרוח בצה"ל ואת דרך פעולתו.¹³

בתפישה ההפעלה החדשה של צה"ל תפסה לוגיקה חדשה את מקומה של הלוגיקה הצבאית הפשוטה, ותרמה למבוכה כללית ששררה בעיקר בדרגי הפיקוד השונים שנתקלו בפקודות סותרות ומבלבלות שלא היה ניתן לפענח את ההיגיון מאחוריהן.

בנוסף, החשיבה הפוסט-מודרנית תרמה ליצירת שפה והמשגה חדשות. מושגים של לחימה מסורתית - בהם הכרעה באמצעות התמרון היבשתי, רגל על הקרקע, כיבוש שטח והשמדת האויב, ריכוז הכוח והמאמץ - הוחלפו במושגים חדשניים כגון: החלקת המרחב, התנפלות נחילית סימולטנית ורב-ממדית, דה-טריטוריאליזציה, עיצוב תשתיתי של המרחב ומודעות מצבית. על הפיכתו של צה"ל לצבא פוסט-מודרני, עוד לפני 2006, כתב אייל ויצמן במאמרו "ללכת דרך הקירות", שבו דן בתרומתה של ההגות הפוסט-מודרנית ללחימה האורבנית בצה"ל, שאימץ תיאוריות של דה-טריטוריאליזציה שבהן יש היפוך מעשה בעשייה הצבאית. כלומר, לא עוד השמדת חיילי אויב כדי לכבוש את השטח, כי אם כיבוש זמני של השטח כדי להשמיד חיילי אויב.¹⁴

בספרו ארץ חלולה, בפרק העוסק בלוחמה בשטח הבנוי, מראה ויצמן כיצד שימשו המושגים החדשים את צה"ל בפועל, בפיתוח תורת הלחימה שלו בקרב האוכלוסייה הפלסטינית.¹⁵ גם החוקרים אודי לבל ושושנה לוביש-עומר, העוסקים בנייתו יחסי צבא-חברה, מנתחים את אופיו הפוסט-מודרני של צה"ל

אש מדויקת מרחוק באמצעות נשק חמ"מ. מהלכיו המהפכניים של רמספלד לוו בוויכוחים פנימיים נוקבים בצבא האמריקני, אולם הניצחון הצבאי, המהיר (שבועיים) והמזהיר בעיראק - שהושג תוך שימוש מזערי בכוחות יבשה והכרעה מהירה של צבא מסורתי שכלל כוחות חי"ר ויבשה עצומים - היה בעיני רבים ממקבלי ההחלטות הוכחה חותכת, לכך ששדה הקרב עבר קפיצת מדרגה קוונטית ולכך שתורות הקרב היונקות מן החשיבה הצבאית הקלסית, על הנחות היסוד שלהן, אינן רלוונטיות עוד למציאות הנוכחית. המציאות הפוסט-מודרנית שבה השתנה לחלוטין השיח בין החברה לצבא. לנוכח העליונות הטכנולוגית והדיוק, נמצאת במרכז השיח הזה הימנעות מנפגעים לכוחותינו וגם מנפגעים באוכלוסייה הבלתי מעורבת. במסגרת הזאת התפתח השיח של העידן הפוסט-הרואי.

אחד ממאפייניה הבולטים של החשיבה הפוסט-מודרנית בהקשר למלחמה, הוא רגישות יתר לנפגעים שבעטיה החברות המערביות נרתעות מלסכן את כוחות הצבא שלהן בסכסוכים א-סימטריים, וזאת במטרה לצמצם עד כמה שאפשר את אבדותיהן. בנוסף, הצבאות נמנעים מלפגוע, ללא הבחנה, באזרחים המזדהים עם האויב אך אינם נוטלים חלק פעיל בלחימה. בעיני הציבור המלחמה לגיטימית, כאשר יעדיה מושגים במחיר נפגעים נמוך לשני הצדדים.

התפישה החדשה הזאת באה לידי ביטוי במסגרת השלב הפוסט-הרואי שניסח לוטוואק, ובמרכז התפישה שני כללים: הראשון - ללא נפגעים לכוחות הנדרשים להסתכן, ולכן יש עדיפות להפעלת מערך האש-מנגד. הכלל שני - תם עידן ההתקפות, המכוונות כנגד אוכלוסייה אזרחית בלתי מעורבת.¹⁶ השלב הפוסט-הרואי התפתח בעיקר במדינות דמוקרטיות ליברליות, השקועות בסכסוכים בעצימות נמוכה שבהם לא טמונים האינטרסים החיוניים ביותר שלהן.

המציאות בעשורים האחרונים של מלחמות א-סימטריות, המתרחשות בעיקר במרחבים אורבניים, מהווה מעיין איתן של הגדרות ומושגים חדשים ברוח הפוסט-מודרניזם. הלחימה בעיראק ובאפגניסטן הובילה את מדינות המערב לפיתוח מושג פוסט-מודרני, המכונה פצל"ם - פעולות צבאיות לא-מלחמתיות. המושג הזה חותר תחת עקרונות הלחימה המודרנית בכלל, ועקרון של ההכרעה הצבאית בפרט. במתארי הפצל"ם מיטשטשים הגבולות בין משימות לחימה ובין משימות שאינן לוחמניות, הטשטוש מבליט את המתח בין הרעיונות הפוסט-מודרניים לחשיבה הצבאית הקלסית, ומדגיש את חוסר היכולת של הצבאות להתמודד עם אתגרים מהסוג הזה ומכאן אי-האפקטיביות של פעולותיהם. יתר על כן, כלל לא בטוח שהצבאות הם הכתובת הנכונה לביצוע המשימות האלה. יש הסבורים, כי גם צה"ל נע במהירות בכיוון הפוסט-מודרני.

החוקרים אודי לבל ושושנה לוביש-עומר, העוסקים בנייתו יחסי צבא-חברה, רואים את צה"ל: "כצבא העוסק בפעולות לא מלחמתיות; צבא שלוחמיו מושפעים יותר ויותר מארגוני

תוצאות התקפות נאט"ו בסרביה. ניצחון נאט"ו על סרביה אישש את התפישה שקרמה עור וגידים במערב ששאפה להכריע מלחמות על-ידי ניצול העליונות הטכנולוגית מחד גיסא, ולהפחית משמעותית את כמות ההרוגים והנפגעים בכלל מאידך גיסא

הבין פקודה זו? כמעט אף אחד. עקרונות המלחמה האוניברסליים, מורים למפקדים לתת פקודות ברורות ומובנות לכול.

בחשיבה הפוסט-מודרנית שבה אין הכרעה צבאית ברורה, משום שאין בוונה כזאת, כל צד יכול להציג עצמו כמנצח. המצב הזה מוביל לבימוי תמונת ניצחון, ולצורך בסמלים כמו בקרב בבנת ג'ביל. העיתונאי עופר שלח והכתב יואב לימור, תיארו את שיאו ההזוי של הקרב בבנת ג'ביל באמצעות סיפור הנפת הדגל לנראות – בימוי תמונת הניצחון בפאתי העיירה, לפי הנחייה מפורשת של הרמטכ"ל.¹⁸ ברוח דברים דומה, תיארו העיתונאים עמוס הראל ואבי יששכרוף בספרם קורי עכביש – סיפורה של

מלחמת לבנון השנייה את הלחימה בבנת ג'ביל תוך ציון תסביך האבדות, היעדר פשטות ובהירות בפקודות והצורך בכיבוש סמלים חשובים – על אף שלא הייתה להם חשיבות צבאית-טקטית.¹⁹ הנראות והתמונה, שואבות את כוחן מאחד מסממניו הבולטים של העידן הפוסט-מודרני – ההתייחסות לאמצעי התקשורת, משקלם ותפקידם בעולמנו.

התקשורת, שהפכה לעצמאית בעקבות ההתפתחויות

הרעיון המרכזי במודל: החתימה להשמדה או לכיבוש פיזי של צבא האויב והכרעתו היא בלתי אפשרית, מחיריה הכלכליים ובאבדות ונפגעים לשני הצדדים בלתי נסבלים

ומצביעים על כשלים בלחימה במבצעי צה"ל השונים שנבעו מחוסר יעילות בלחימה בטרור, לחימה אתית ומוסרית, שהיא פרי הבאזשים של החשיבה הפוסט-מודרנית שפשתה בצבא ואותה הם מכנים התרבות האסטרטגית: "צה"ל הוא כיום צבא המעדיף לוחמה מרחוק על פני יצירת מגע; צבא המעדיף לוחמת אוויר וארטילריה על פני לוחמה קרקעית מסורתית; צבא שמקבלי ההחלטות מוכנים פחות ופחות להפעיל אותו במלחמות, בשל רגישות יתר חברתית לחללי מילואים ובשל חוסר הלגיטימציה, מבית – לסכן חיילים, ומחוץ – לפגוע בבלתי מעורבים בשטח אויב. בשל אלה, מעצבי הלוחמה נאלצים להסתפק בנייהול העימותים בעצימות נמוכה ולא בהכרעתם".¹⁶

האמירות והנתיחות לעיל באו לידי ביטוי במלחמת לבנון השנייה. בולטת במיוחד השפעת התפישה והחשיבה החדשות, על פקודת המבצע שהוציא מפקד אוגדה 91, תא"ל גל הירש, לכוחות צה"ל (יחידות חי"ר ושריון סדירות) לכיבוש בנת ג'ביל: "הדגמה מערכתית [...] תוך נטרול, לכידת וכליאת המרחב [...] התנפלות נחילית סימולטאנית ורב-ממדית [...]".¹⁷ מי מקציני צה"ל ומערך המילואים

מאט מתאוס מ(CSI (Combat Studies Institute כתב במחקרו על מלחמת לבנון השנייה, כי משימת כיבוש בנת ג'ביל נהגתה במטכ"ל לצורך הנחלת מפלה קוגניטיבית לחזבאללה והשגת ניצחון תודעתי לישראל.²⁵ ראסל גלן ממכון המחקר RAND, בניתוח מקיף של לחימת צה"ל בלבנון המכונה "All Glory Is Fleeting: Insights from the Second Lebanon War", הציע לשוב לכמה תובנות ישנות מהמלחמה שנשכחו: הצורך בפקודות ברורות ופשוטות, חינויות השילוביות, ורסטיליות של הכוחות ויכולת להתמודד בכל ספקטרום הלחימה, החשיבות של אימון המפקדים, והצורך להכיר את האויב ולהעריך נכונה מה הוא יודע עליך.²⁶ פרופ' אבי קובר ניתח בעיות בניהול מלחמת לבנון השנייה, והצביע על כך שצה"ל אימץ את דפוס הלחימה הפוסט-הרואי. כמו כן, הדגיש את סגידת צה"ל לכוח האוויריה ולטכנולוגיה ותיאר אותה כפולחן הטכנולוגיה.²⁷ ועדת וינוגרד לחקר אירועי מלחמת לבנון השנייה והאירועים שקדמו לה, בחרה להעמיק בניתוח קרב בנת ג'ביל "לא רק מפני שהיה זה הקרב הקרקעי המשמעותי הראשון במלחמה [...]. אלא גם מפני שהקרבות בנת ג'ביל קיבלו משמעויות והשלכות על דימוי היכולות של צה"ל, הן במהלך המלחמה והן אחריה. [...]. הקרבות בנת ג'ביל הדגימו, בצורה דרמטית ונוקבת, הן את הליקויים הקשים בהתנהלות של צה"ל והן את גבורת הלוחמים".²⁸

לוחמה מבוזרת תוך הפעלת מולקולות דינמיות ולזימום (הפעלת יחידות קטנות, מיומנות ורסטיליות)²⁹

בדיעבד, התברר שמפקד מגלן ב-2005, סא"ל אמיר ברעם, צפה את ההתרחשויות בלחימה בלבנון מול חזבאללה. ברעם חיבר מסמך מסכם לאחר שתרגל את הלחימה המבוזרת ובו כתב: "בתרגיל למדנו, כי יכולות האש מן התווך (מהאוויר וממרחק) לא נתנו מענה אפקטיבי מלא לאתגר שבהתמודדות מול מטרות בעלות אורך חיים קצר, שלעיתים הוסתרו תחת שיח או נורו מפתח מערה מוצלת. היכולת להשתנות בין הפעלת אש לבין תמרון קרקעי וקרב קרוב, היא תנאי להכרעת הגרילה של חזבאללה. לא ניתן להכריע את החזבאללה ללא מגע קרוב".³⁰

סיכום

במלחמת לבנון השנייה קיבלו מאפייני הצבא הפוסט-מודרני בצה"ל ביטוי ומרחב והדגימו, כי כנגד אויב תת-מדינתי, היברידי, צבא שיתבסס על החשיבה הפוסט-מודרנית צפוי לכישלון מראש.

ההשפעות של הרעיונות והחשיבה הפוסט-מודרניים, הודגמו בקרבות צה"ל במלחמת לבנון ב-2006. דחיקתם לשוליים של יתרונות מסורתיים של הצבא (עליונות בהכשרה, באמל"ח, בכוח אש, ביכולות התמרון ובמשמעת) כנגד ארגון היברידי ושחקן תת-מדינתי, חזבאללה, שנקט בשיטות גרילה ונהנה מהיכרות אינטימית עם השטח ונטמע באוכלוסייה אוהדת

▶ הטכנולוגיות, צמצמה את תלותה ברשויות השלטון והצבא. ביטויים לכך הם השגת מידע, והימצאות אמצעי התקשורת בזירות הלחימה. במבצעי לחימה בעצימות נמוכה שהתרחשו בעבר למשל בסומליה, בהאיטי ובבוסניה, התקשורת כבר הייתה ממוקמת בשטח, עם יכולות לוגיסטיות, זמן רב לפני הגעת הכוחות המערביים הלוחמים. לפיכך, הפכה למקור מידע חשוב וחינוי עבור הצבאות ביחס למצב במדינות האלה מבחינה פוליטית, חברתית וצבאית.

קנת פיין (Payne) מתאר את התקשורת ככלי לחימה: "ניצחון בלחימה, בעידן התקשורת, נשען על התפיסה הלאומית והביך-לאומית כפי שהוא נשען על הבסת האויב בשדה הקרב".²⁰ שידור מן השטח של מראות וקולות, משפיע על דעת הקהל הרחב ואף על זו של מקבלי ההחלטות ומעצב אותה. בהקשר לכך, הסביר מרטין שו שהאויב מודע לכך שסיכויי החשיפה התקשורתית במרחב האורבני גוברים, ועל כן הוא מתכנן את צעדיו בהתאם ומשתמש בחשיפה התקשורתית ככלי ליצירת מראות שבכוחם להשפיע על הלגיטימציה או הדה-לגיטימציה של הפעולה הצבאית.²¹

פרופסור אליס הילס מאוניברסיטת דורהם אמרה, שמכיוון שמבצעי לחימה אורבניים מייצגים בימינו מרחב לחימה רב-ממדי, כמעט כל משימה צבאית המנוהלת על-ידי הכוחות המערביים נשלטת קרוב לוודאי על-ידי שילוב של החוק הבינלאומי, נורמות תרבותיות, כללים מגבילים לגבי היתקלות באויב ולפתיחה באש. ומעל לכול - על-ידי התפיסות והתמונות המשודרות בתקשורת העולמית. לפיכך, יש סיכוי גדול להתנגשות בין הקונטקסט למציאות.²² גם הגנרל הבריטי, סר רופרט סמית', כתב על מקומה של התקשורת ועמד על היחסים הסימביוטיים בין המערכת המדינית והצבאית לתקשורת. לטענתו, התקשורת זקוקה לצבא מכיוון שהוא מקור הסיפור שלה והצבא זקוק לתקשורת כדי שיוכל באמצעות מפקדיו לספר את הסיפור לטובת כוחותיו. סמית' הסביר שבאמצעות

התקשורת מדינאים ומפקדי צבאות, לומדים את התפיסות של הצד השני ומעבירים את גרסתם לאירועים.²³

מלחמת לבנון השנייה ב-2006 - מלחמה פוסט-מודרנית

את קביעתי בנוגע לכישלון צה"ל במלחמת לבנון השנייה, ובדבר היותה מלחמה פוסט-מודרנית, אאשש בדיון שבו אצטט כמה חוקרים שחקרו את המלחמה ותוצאותיה.

גבי סיבוני ממכון המחקר INSS, ניתח במאמר שכותרתו "המערכה הצבאית בלבנון", את כלל לחימת צה"ל בדרום לבנון והגיע לתובנות חשובות כלליות. מסקנותיו קשות ולא מחמיאות: המקצועיות של הכוחות לא הייתה מספקת, היו ליקויים במימוש הקרב המשולב בהיבטים של פו"ש והפעלה (סיוע אווירי קרוב, מסוקי סער), היו ליקויים בגיבוש ובניסוח תוכנית מבצעית בצורה ברורה ופשוטה המובנת לכול.²⁴

כוחות המארינס במהלך המלחמה בעיראק, 2003. מלחמת עיראק ב-2003, "מבצע חופש לעיראק", איששה את תפישת הלחימה החדשה שראשיתה במלחמת המפרץ ב-1991, בה נעשה שילוב מוצלח של טכנולוגיה עילית כשלב מכין ומרכז, ותמרון נרחב בהמשך להשגת ההכרעה הצבאית

תוך שהוא משבש לחלוטין את חיי היום-יום במדינה בכלל ומקו חדרה צפונה בפרט.

המלחמה הבאה עם חזבאללה, שיש הסבורים שהיא בלתי נמנעת, תהיה מן הסתם קטלנית ואכזרית יותר. זו צריכה להיות, מצד צה"ל, מלחמה על-פי הגישה הקלסית, גישה המסדירה את עולם התוכן של המלחמה בעידן פוסט-מודרני. מכיוון ששני הצדדים הפיקו בוודאי לקחים מסבב הלחימה של 2006, ונמצאים בתהליכי הצטיידות, אימון, פיתוח תו"ל והכשרה לקראתה, נכון יעשה צה"ל אם יפנים את

לקחי העבר שאמורים, יחד עם איסוף המודיעין האינטנסיבי כיום, לשרטט באופן מדויק למדי את המודוס-אופרנדי (שיטת הפעולה) של חזבאללה ויתכנן את מהלכיו להכרעה צבאית ולא למהלכים שיקנו לצה"ל ולישראל לגיטימציה בעיני העולם, על-פי מאפייני החשיבה הפוסט-מודרנית, וידחקו לשוליים את עקרונות המלחמה.

השאיפה היא שביום פקודה, יפעיל צה"ל למשך זמן קצר את מלוא עוצמתו ויכולותיו, על-פי תוכניות המגירה שברשותו, באופן משולב (יבשה, ים ואוויר) ללא מתן חסינות מראש למטרות בלבנון (פיזיות ואנושיות), זאת כדי לחתור להכרעה צבאית של הארגון. הכרעה צבאית כזאת אפשרית. על מפקדיו להפנים במקביל, ולדעת שככל שיכה בחזבאללה בעוצמה רבה, בנחישות ובמהירות, בשילוב מהלכים מפתיעים, במקומות הכי לא צפויים - כך יקל על העורף האזרחי הישראלי.

בחשיבה הפוסט- מודרנית שבה אין הכרעה צבאית ברורה, משום שאין כוונה כזו, כל צד יכול להציג עצמו כמנצח

ותומכת - נבעו מאימוץ תפיסת הפעלה מבצעית, שמלכתחילה לא נועדה להשיג את ההכרעה הצבאית הנדרשת והמצופה מכל כוח צבאי.

מהלכי מלחמת לבנון השנייה ותוצאותיה, הדגימו תכנון מבצע צבאי אופרטיבי כשכללי השלב הפוסט-הרואי מרחפים מעל ומשפיעים עליו. בנוסף, הדגימה המלחמה כי ערכי לחימה מסורתיים עברו שינויים בלתי מבוקרים כמו הדבקות במשימה לאור המטרה, שמימושם, עם חתירה למגע עם האויב, מביאים להכרעה צבאית חרף המחירים.³¹

בלחימה, כמו בעבר, את ההכרעה והניצחון ישיג הצד שלו הרצון החזק יותר, שבוחותיו מקצועיים ומאורגנים יותר והוא נכון להשקיע את כל שנדרש עבורם. ברם, אליה וקוץ בה, יכולות טכנולוגיות מיטביות הכוללות דיוק מקסימלי בפגיעה במטרות תוך הפחתת הנפגעים וצמצום הנזק האגבי, מביאות את האויב לנקוט בשיטות פעולה פרימיטיביות המייתרות את היתרון הטכנולוגי במרחב הלחימה האורבני.

כך בדיוק עשה חזבאללה: הוא התחפר מחתת לאדמה, עשה שימוש באזרחים, בבתיים ובמוסדותיהם הציבוריים כבמגן והשתמש באלה כאתרי שיגור, ארב ללוחמי צה"ל וניסה למשוך את צה"ל פנימה לשטח שבו יש לו עדיפות והכרה מוקדמת. באמצעות אלה ניהל חזבאללה לוחמת גרילה למופת. במקביל התמיד בשיגור טילים ורקטות, מסוגים שונים, לכיוון ישראל,